

ja bode združila, sveta vez, in srečna bota neizmerno . . .

»Razgrinja bodočnost se jej pred očmi,
Cvetoča in solnčnoblesteča,
In slika za sliko pred njo se vrsti.«

Slika za sliko, a tožna ni jedna, samo vedre, vesele, nebeške . . .

»Saj nji cvetè mladoletje,
Gorko nje srce je, žareč obraz,
In v prsih poganja jej cvetje.«

Tega ne pomisli zorna mladenka, da bo prav takrat cvetla poslednjič, potem pa da je utrغان nje cvet. Tega ne sluti, da bo potem morala občutiti marsikatero bol življenja, da bo morala prenašati skrbij in težav množino, kojih sedaj ne pozna, sedaj ko

»Krepča jo mladost in sladek čut,
In sreča — — — — —.«

Toda — dalje! . . .

Cvetje pomladno si utrغا mož. Kako je pozdravi on? Mrklo zre v cvetko, dolgo jo zre. In kaj se godi v njegovi notranjosti, v duši njegovi? »To cvetje«, misli mož, »kako je krasno! In jaz sem bil nekđaj tudi tak: mlad, živ, vesel. Toda »Die Blume verblüht« — cvetje se ospe, jaz, moja mladost ospela se je tudi že. A kaj potem? »Die Frucht muss treiben!« Če le-to cvetje mora roditi in prinašati sad, človek, mož naj bi ga ne?«

»Kedor je možak
Strupene se kupe ne brani,
Sladke se nikdar ne vpijani.«

Nobena kupa mu ne sme biti pretrpka, nobena presladka, da bi je ne izpil z mirno dušo, kadar je treba pomoči domovini, narodu, bratu, vesoljnemu človeštvu. Neumoren mora biti mož v svojem delovanju, če hoče, da se pokaže kdaj tega delovanja sad.

»Ne samo, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan.«

In mož, ki stori, kar more, ki žrtvuje v prosveto domovini, v korist narodu svojemu, v blagor človeštvu vse, kar ima, tak mož je mož »pošten«.

»A mož pošten je solnce zlato,
Ki razsvitljuje, greje svet,
Ki v pisan cvet ogrinja trato,
Ki vrt in gaj odeva v cvet.«

Da, tak mož je biser — »cvet človeštva!« — —

Poslednjega zvabi pomladansko solnce vun na prosto sivega, sključenega starca. Ves reven in nadležen je, a vendar se oveseli i on lepe pomladi, ko se vse procvita, ko se vse prestvarja ter vstaja k novemu življenju. A prvi cvet pomladi, kak vtis naredi ta na njegovo dušo? Dočim vsak drug radosten pozdravlja krasni cvet, potoči starček o pogledu nanj solzo, solzo grenkega spomina. Kako bi je ne? Vidi cvetje, vidi deco, vidi moža, . . . vse, vse je veselo, vse se raduje življenja! A on? On ne more biti prav vesel. Tare ga starost in bolezen, lice mu je velo, čelo nagubano, lasje sivi, vsi udje kot mrtvi in otrpli. In ti, ki se sedaj veselé cvetja, ki cvetó sami, cvetó ter uživajo lepo življenje? Gorje — i oni bodo kdaj kot on! Vse, kar je na svetu, vse se spreminja, dokler se naposled ne vrne v to, iz česar je vzeto, — v prah zemlje. I cvet pomladni zginil bode, ž njim pomladno veselje.

A zopet se bode vrnil, in vračal in vračal nad nami, ko bodo drugi rodovi tu bivali. O da bi se kdaj vrnil, da nikdar — nikdar ne zgine!

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

I.

Mnogokrat čitamo v kakem časniku, a še večkrat čujemo na lastna ušesa, kako se je ta ali oni otroval z rastlino, kojoj se po nasvetu vaških žensk ali kakega

mazača rabil kot zdravilo v svoji bolezn; posebno pa se kaj rada pripeti taka nesreča nevesčici mladini, koja navadno tako željno sega po vsaki jagodi, ne zmenivša se, je li sad tudi neškodljiv, zdrav in tečen. Posledica take lahko-

vernosti in nevednosti je često nagla smrt, ali vsaj huda, včasih dolgotrajna bolezen. Sveta dolžnost je človeku, varovati sebe in druge škodljivih stvari ter ohraniti ljubo zdravje, ta neprecenljivi dar božji. Zato sem se odločil, da naštejemo in opišemo vsaj nekatere v naši mili domovini rastoče in nam do zdaj več ali manj kot strupene znane cvetice, da bi častite čitatelje lista »Dom in Svet« vsaj nekoliko seznanil z njimi. Posebno koristno in tudi potrebno bi bilo, da bi se učitelji in učiteljice trudile dobro poznati vse človeškemu zdravju in življenju škodljive in nevarne rastline. Naj bi jih torej nabirali, pri ugodnih prilikah kazali otrokom, priporočali jim, da naj ne devajo v usta lističev, naj ne žvečijo, še manj pa uživajo sadu ali jagod takih strupenic.

Navajal jih bom, kakor se prikazujejo v narodi in mimo grede bodem še omenjal kake druge stvari. — Nabirko strupenih in drugih rastlin si vsakdo lahko napravi tako-le: Izkoplji rastlino s koreninami vred iz zemlje, prsti očiščeno deni v tako zvano botaniško škatljo, ako jo imaš; če je pa nimaš, pomagaj si, kakor najbolje veš in znaš, samo dobro pazi, da ti cvetje in listi preveč ne zvené. Prišedši domov položi rastlino na pōlo pijočega papirja, razgrni posamezne liste in kolikor le možno lepo pogrni jo z drugo pōlo pijočega papirja, in ako hočeš več nabranih rastlin vložiti, delaj enako z drugimi. Končno pokrij celo skladalnico s primerno desko in obteži jo dobro s kamenjem ali pa s knjigami. Stiskati rastline v stiskalnici ni dobro, ker se nekatere preveč zmečkajo in čestokrat zgubé svojo prvotno podobo. Treba pa je vsaki dan vsaj enkrat preložiti rastlino na drug suh papir in čim večkrat se to zgodi, tem hitrejše in lepše se posuši. Popolnoma suho vloži potem po kakem sostavu ali sistemu na drug ličnejši papir, kakoršnega dobiš v prodajalnici prav po ceni, zapiši na listek njeno ime, konec njega okrajšano ime »autorja«, t. j. učenjaka, koji je rastlino tako imenoval, pristavi še slovensko ime, ako ti je znano; zdolej pa zabileži tudi, kedaj in kje si jo dobil.

Umeje se pa samo ob sebi, da nikdo ne dobi vseh zaželenih rastlin v svoji domači okolici; tedaj mora ali sam stopiti še v druge kraje nabirat, ali pa se pogoditi z nekaterimi enakimi nabiralci, da si jih med seboj zamenjajo.

Po tem kratkem uvodu ozrimo se po zalih hčerkah čudapolne prirode! — Prve cvetice, koje so se letos na Šenturškem pogorju že konec meseca prosinca prikazale in se zdaj tu in izvestno tudi drugod v mnogobrojnem številu razcvitajo, so kurice ali črni teloh (*Helleborus niger*; L.). V okolici Borovniški jih imenujejo slepice, in drugod morebiti še drugače. Krasne so. Vzemimo eno s koreninami vred v roko in oglejmo jo bolj na drobno! Črnkasto korenino ima skoro mazinec debelo in z mnogimi vlaknatimi koreninicami poraslo. Korenina poganja samo pri tleh velike liste in več od 3—8 palcev visokih navadno enocvetnih golih stebele; le pri vrhu pod cvetnim vencem sta dva prav majčkena lističa. Pritlejni dolgoreceljnasti*) listi so dlanasti, zloženi iz 7—9 podolgastih, debelih, ob robu napiljenih lističev. Cvetni venec ima petero velikih, ali snežnobelih, ali pa nekoliko bledorudečih jajčastih čašnih listkov in okrog pestičev in obilno prašnikov je še deset zeleno-rumenih cevastih, dvoustnatih listkov, v kojih se mēd nabira. Kdo bi mislil, da more ta krasna cvetica, koja ob ugodnem vremenu daje pridnim čebelicam toliko sladčice, biti smrtno nevarna? In vendar je. Čujmo le, kaj Pecirka v svoji knjigi »Die Giftpflanzen Oesterreichs und Deutschlands« o nji pripoveduje! On piše: »Na pristavi nekoga graščaka je zbolel eden izmed hlapcev. Po nasvetu sohlapcev podá se do znanega mazača, ki je bil na glasu, da pozna razne rastline in ume ozdraviti skoro vsako bolezen. Mazač mu dá korenin črnega teloha veleč: naj jih na sadnem moštu skuha in potem tekočino pije. Sluga prišedši domov skuha korenine ter izpije kozarec tega dozdevnega zdravila, in njegov preveč zvedavi

*) Mesto pecelj, ki je latinska beseda »petiolus«, rabim jaz recelj, koja beseda je v okolici Kranjskogorski sploh znana in se mi tudi zdi, da je prav slovenska.

gospod tudi tako. Ali znamenja ostrupljenja so se kmalu prikazala. Čez malo časa je jelo prav hudo viti oba. Sluga, ki je v svoji domišljiji vse bolečine svoje pripisoval le zdravilni moči te pijače, natočil si je še drug kozarec in ga izpraznil. A kaj se zgodi? Ni še ena ura pretekla, bil je mrlič; gospod pa, koji je samo en kozarec te tekočine popil, umrl je po preteklih dveh urah. Pač žalostno!

Črnemu telohu v rodu je zeleni teloh (*Helleborus viridis*; L.), koji se z onim istodôbno prikaže v nižjih krajih. Kdor se je soznanil s črnim, spoznal bo prav lahko tudi tega. Oglejmo si ga!

Iz temno-rujave korenine poganjata navadno le dve, zdolej goli stebli, koji doraseta poldrugi čevelj visoko. Zgorej sta razdeljeni na vejice in ali goli, ali pa tanko kratkodlakasti; pri cvetnih receljnih sè sedečimi, navadno le na troje razdeljenimi, ob robu napiljenimi lističi oblisteni. Pritlehn listi, koji še le po popolnoma razcveteli rastlini pririjejo iz zemlje, so zloženi iz 7—12 podolgastih, zadej po žilicah kratko dlakastih, ob krajcih ostro napiljenih listkov. Jajčasti čašni listi so zeleni. Pritlehn nagi, ozkosuličasti listki imajo posrednjo žilo zadej nekoliko vzdigneno; male postranske žilice pa vtopljene. Kitel jo imenuje »*Helleborus dumentorum*«.

Tudi sta še *H. odoratus* (W. & K.) in *H. atrorubens* (W. & K.). Prvi ima blede-zeleni, drugi pa škrlatno-vijoličasti cvetni venec. Zgornji šilasti konci pestičev molé pri obeh vodoravno narazen, in široko-suličasti listki pritlehkih listkov imajo zadej nekoliko vzdignene žilice.

Fleischmann navaja v svoji »Flori« še nastopne: *H. Bocconi* (Ten.), *H. purpurascens* (W.) in *H. altifolius* (Heyne.), koji vsi so same razlike zelene-gelena teloha. Po gorskih gozdih rase še smrdljivi teloh (*Helleborus foetidus*; L., ali *H. graveolens*; Host.). Spozna ga

lahko vsakdo že po njegovem smrdljivem duhu; potem pa še po okroglih travnato-zelenih listih, ob privrhkih krajcih blede-rudeče pisanih.

Vsi telohi, naj imajo to ali ono ime, so smrtno strupeni. — Po sistemu Linnéjevem spadajo telohi v 13. razred »*Polyandria polygynia*«; po naravnem pa med »*Ranunculaceae*«.

Naj še omenim, da na teh rastlinah živi, kolikor mi je znano, petero pasem (species) mikroskopskih glivic; in sicer: Po nekaterih receljnih se prav na gosto naseli glivica »*Pirottea veneta*« (Sacc.) z imenom; zadej po hrbtu listne žile sezaredi »*Peziza atrata*« (Pers.). Ako vzameš kak mrtev listek v roko in ga držiš proti solčni svetlobi, zapaziš po listni ploščici brezštevilno črnih pikic in te so glivica »*Metasphaeria Hellebori*« (Rehm.). Na zveneke pestičeve mešičke se kaj rada vtihotapi glivica »*Cladosporium fumago*« (Lk.) po imenu; in po nekaterih še svežih listih se vdomači glivica »*Urocystis pompholygodes*« (Rabh.).

Evo ti, kako zanimiva in čudapolna je priroda! Tedaj seznanimo se vsaj nekoliko s prirodnimi stvarmi, koje ne samo kratkočasijo in razveseljujejo človeka, ako ima le količkaj očesa za lepoto, marveč mu tudi vedrijo duha, bistrijo mu um, utrjujejo mu spomin, blažijo mu srce in kar je čez vse to: spominjajo ga stvarnika, vodijo ga k Bogu. Tudi narava je božja knjiga. Nerazumljiva je, ako ne pozna čitatelj pisatelja ali začelnika te knjige: zanimiva, živa, krasna je, ako ne zapiramo oči, da ne bi spoznali stvarnika. Naj nikdo ne misli, da ni mogoče imeti h krati vnetosti za naravo in navdušenja za Boga. Najlepše se strinja oboje. Naj bi torej vsakdo globoko si vtisnil v spomin besede sv. Avguština in se tudi marljivo po njih ravnal, ki pravi: »*Omnis disciplina sapientiae est: cognoscere creatorem et creaturam*«.

»Mati milostna, ki čuješ,
Vzdihe, prošnje vseh otrok,
Ki se vsakega smiluješ,
Da zaman ni nikdar jok:

Tudi méne se usmili,
Varuj, réši mi možá,
Plakam žena v grozni sili,
Oj, ozdravi bol sreá!«

II.

Tožno solnce ne obséva
Več bojišča in ravní,
Vendar slavec ne prepéva,
Ko na večer druge dni.

In med njimi, ki so pali
Za svobódo in za dom,
Ter najdražje žrtvovali,
Ko topóv je bučal gróm:

Saj čujó se trpki vzdihí
Ranjencev čez vso raván,
Drugi pa so večno tihi,
Da vzbudi je sodnji dan.

Bil junak je obledéli,
Mnogo ran mu krvaví,
Duh njegov pa se preséli,
Kjer se pókoj, mir dobi. —

III.

Tiho vse je v mali kóči,
Ko svetilnica brli.
Včasih čuje vzdih se vróči
Žene, ki še vedno bdi.

Čuj! polnóčni zvon udarja,
Glas odméva še močnó,
A za njim — čuj! — piš viharja:
Ženi strese se teló.

Luč pred sliko zdaj ugasne,
Ženi se izvije vzklik,
Drugo jutro — ure kasne —
Mir zvoní jej cerkvenik.

V. S.

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

III.¹⁾

Ador ima kaj očesa za prirodne stvari, lahko zapazi v kakem grmovju, tudi po travnikih krog kakega drevesa, enako po osojnih vlažnih gozdih, dobro ped visoko rastlino, katera ima na enojnatem golem stebelu pri vrhu štiri velike jajčaste v vretencu stoječe liste, sredi katerih je na kratkem receljčku videti slivasto-črno, skoraj kakor češnja debelo jagodo. To je volčja jagoda (Paris quadrifolia; L.) Na njenih listih se kaj rada zaplodi mikroskopna glivica »Cercospora majanthemi forma Paridis« po imenu. Prav nedolžno se kaže očesu ta lepa cvetica, pa kolikor jo je, vsa je po poročilu Pecirke zelo strupena, njena jagoda menda celo smrtno

nevarna. Čujmo, kaj on v svoji knjigi »Giftgewächse Oesterreichs und Deutschlands« o njej piše: K neki zakonski dvojici je bil poklican zdravnik, ki jo najde v takem-le položaju: Mož je bil mrtev in je že pričel gnjiti. Žena še živa se je krčevito zvijala na tleh, strmo gledajoč, ter je od časa do časa strašno zarohnela. V tako žalostnem stanu je bila kakih pet minut; potem pa je krč ponehal, in bila je kakor mrtva, kajti žilnega vtirpanja in dihanja skoro ni bilo čutiti in zapaziti. Ako jo je kdo nagoovoril ali poklical po imenu, odprla je oči ter mrklo gledala na okrog stoječe. Nezmožna je bila vzdigniti se ter stopiti po koncu na noge. Ko preiskujejo sobo, najdejo v neki vreči v kotu ležeči nekaj že nekoliko gnjilih jedljivih gliv, tako imenovanih jurčekov (Boletus edilis), potem borovnic (Vaccinium Myrtillus) in

¹⁾ Gl. »D. in Sv.« I. 1., str. 77 in 110.

Strupene rastline.

(Nadaljevanje.)

II.¹⁾

Ni prijetnejšega časa mimo ljubkomile pomladi. Živali in rastline se prebudé v novo življenje, vse se giblje, vse se razvija; kamor le stopiš, povsod ti doni veselje na uho, povsod opazuješ radostno gibanje. Priroda prebudivša se iz zimskega spanja lepoteči se enako nevesti, ki gre svojemu ljubečemu ženinu naproti. Drevje, polje, ledine, pašniki ogrinjajo se s zelenjem, dičijo se z raznim cvetjem. Tu izpod grma ti enako zvedavemu dečku kuka krasni jeternik (*Anemone hepatica*; L.; ali *Hepatica triloba*; Chaix) s svojim višnjevim 6—12listnim cvetnim vencem. Srčasto-trokrpi listi, koji na dolgih, kocinastih receljnih iz korenike poganjajo, so zgoraj goli, spodaj pa tudi kocinasti in na nekaterih že zvenelih se zaredé prav drobne, malim črnim pikicam slične glivice *Septoria Hepaticae* (Desm.) po imenu. Tam se ti že od daleč ovadi dišeča vijolica (*Viola odorata*; L.) s prijetno vonjavo. Tudi na zvenelih srčastih listih vijoličinih zapaziš na nekaterih *Septoria violae*. Poleg lepe vijolice se razvita spočetka rudečkasto, potem pa vijoličasto-višnjevo navadna pljučnica (*Pulmonaria officinalis*; L.), ki se lahko spozna po podolgasto-jajčastih pegastih listih; potem ključki (*Corydalis bulbosa et digitata*; Pers.) z rudečimi dolgopetastimi cveti; med njimi je obilno zajčeje deteljice (*Oxalis Acetosella*; L.) s trojnatimi, narobe srčastimi lističi, koji so prijetnega kislega okusa. Na nekaterih teh listkov se prav dobro počuti glivica *Sphaerella depa-caeformis* (And.) z imenom. — Živo zeleni travniki, pašniki in rebra so na gosto posejani z žoltimi jegelčki ali trobenticami (*Primula acaulis*; Jacq.), z nunkami (*Crocus vernus*; All.), s podlesnimi konopnicami (*Anemone nemorosa*; L.), kojih je neštevilno mnogo zlasti po vrtéh pod drevjem, med kojimi

¹⁾ V zadnjem sestavku je na 60. str., 20. vrsti (od spodaj) izostal stavek: Spreminja se v rastlino z nagimi stebelci in manjšimi cvetnimi venci.

se enako obilno razcvitajo detkini rigelci (*Bellis perennis*; L.). Po lozah in gozdu imaš pri vsaki stopinji pred očmi rumenkasto-zeleno *Haecquetia Epipactis* (De C.); pasji zob (*Erythronium Dens canis*; L.) in še druge. Višja rebra pogorska so na nekaterih krajih kar rudeča od obilnega vresja (*Erica carnea*; Scop.). Na vlažnih krajih, ob potokih in studencih vidiš brezbrojno veliko snežno-belih zvončkov (*Galanthus nivalis*; L.) in njim sličnih bingelcev (*Leucojum vernum*; L.); med njimi solzno zelce (*Chrysosplenium alternifolium*; L.), koje s svojimi ledvičastimi lepo narezanimi listki obdaja sočnato stebelce, ki se zgorej razširja v nekako strešico, narejeno iz več zelenkasto-rumenih listkov. Navadno se nahaja pri nji tudi njena zvesta tovaršica dišeča pižemca (*Adoxa Moschetellina*; L.); potem morska čebulica (*Scilla bifolia*; Ait.), žolto tičje mleko (*Ornithogalum sulfureum*; Bertol); lapuh (*Tussilago Farfara*; L.), navadni repuh (*Petasites vulgaris*; Dsf.) in še mnogo, mnogo družih.

Kolika različnost in vendar kako čudolepo soglasje se ti razgrinja tu pred očmi! Kako živo, kako jasno ti natihoma odseva iz vsake, bodi-si še tako male rastline, vsegamogočnost, modrost in neskončna dobrota Stvarnikova; in če vzameš to ali ono cvetlico v roko in jo pazno ogleduješ, boš izvestno umel besede Zveličarjeve o liliji na polju, da še Salamon v vsi svoji časti ni bil tako oblečen, kakor izmed njih ena.

Vendar so med temi prirodnimi krasoticami nekatere človeškemu zdravju zelo škodljive, da celo smrtno nevarne, ako bi jih rabil v svoji nevednosti; a v roki veččega zdravnika, zlasti homeopata pa so, kakor trdijo, često zdravilne. Ozrmo se po njih!

Prav skrito pod grmovjem, a tudi po lozah listnikov se plazi po tleh s krogloledvičastimi in dolgo-receljnostimi listi dokaj strupeni virh (*Asarum europaeum*; L.). Umazano rujavo-zeleni kratko-re-

čeljnasti cvetni vencji so podobni nekoliko razpihnjeni žirni ali bukovščini skledici, koji so zunaj zeleno-rujavi, znotraj pa temno-krvavo-rudeči. Prašnikov ima dvanajst, pestič jeden. Tedaj spada po Linnéjevem sestavu v 11. razred, po naravnem pa med Aristolochieae. Poleg njega najdeš še bolj strupenega lisastega štrkavca (*Arum maculatum*; L.), kojega lahko spoznaš po dolgorceljnastih, puščičastih, nekaterih črnolisastih listih in po cvetni betvi, koja v vrhu nosi klinasti betič, zavrt v bledozelen list. Betič je pri vrhu ali vijoličast ali pa rujavo-rudeč, pri sredi rumenkast in ima oboč prašnih cvetov; pri dnu pa venec pestičnih cvetov, koji s časoma obrodé skoro kakor grah debele rudeče plodove. Po Linnéjevem sestavu spada v 21. razred (*Monoecia*), po naravnem pa med *Aroideae*. To zelišče je zelo strupeno ter človeku smrtno nevarno. Pecirka pripoveduje mimo drugih tudi nastopno žalostno dogodbo: Tri dečke, koji so jedli liste lisastega štrkavca, je strašno vilo. Goltanec se jim je tako skrčil, da dva njih nista ničesar mogla požirati; in eden teh dveh je umrl čez 12, drugi pa čez 16 dni. Tretji deček je mogel k sreči še nekoliko požirati. Dajali so mu mleka, vode in olja piti, vsled tega dobi drisko in tako so ga oteli smrti. Jezik mu je otekel tako, da ga je bilo polna usta ter mu opoviral požiranje; zato so mu ga narezali, da je zgubil nekoliko krvi ter se skrčil vsaj toliko, da je dečku omogočil požiranje.

Med grmovjem, ob kraju in tudi v sredi gozdov naletiš tu in tam na 2—3 čevlje visoke grmiče z redkimi sivorujavimi vejicami, po kojih je proti vrhu v podobi podolgastega grozda mnogo rudečih listastih cvetov, koji se pred prikažejo nego listi, in to ti je navadni volčjin (*Daphne mezereum*; L.). Cvete prav zgodaj spomladi in kadar obcvete, oblisti se konec vejic s podolgastimi, klinasto-suličastimi listi, pod kojimi dozorivši tiče škrlato-rudeči, kakor grah debeli plodovi. Volčjinovega rodú nahajajo se v naši lepi domovini še: lavorikasti volčjin (*D. laureola*; L.), raste v večjih, višjih grmičih po Notranjskem in Kočevskem in ima zelenkasto cvetje in črnikaste plode. Potem planinski volčjin (*D. alpina*; L.) z belim cvetjem in rudečimi plodi. Dobiva se na Nanosu n. pr. koj nad Stranjemi poleg pota na Nanos. Blagajevi volčjin (*D. Blagayana*; Freyer) s podolgastimi narobejajčastimi listi in z rumenkasto-belim cvetjem. Nahaja se na Št. Lovrenčevi gori pri Polhovem gradu; bojda tudi na Šmarni gori, kamor so ga izvestno le preselili. Na pogorji Grmade, sv. Katarine in Otosovca raste v prav malih nizkih grmičih prijetno dišeči volčjin (*D. Cneorum*; L.) s končnimi karminastorudečimi cveti in rožmarinastimi listki. Končno je še pisani volčjin (*D. striata*; Prtschl.), koji prebiva na naših gorenjskih planinah in je prejšnjemu po vsem sličen. Volčjini spadajo po Linnéjevem sestavu v 8. razred, po naravnem pa med *Thymelaceae*. (Nadaljevanje prih.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Zgodovina Šmarješke fare pri Novem mestu. Spisal Janez Volčič, župnik. V Novem mestu. 1887. 8°, str. 129. Z Volčičevo podobo. Cena 80 kr. (V »Katol. Bukvarni« v Ljubljani.)

To je že 5. zvezek in pa 8. oddelek onega za domačo zgodovino, posebej za cerkveno zgodovino kranjsko tako pomenljivega književnega dela, katero je pričel ter posredno in ne-

posredno nadaljuje g. Ant. Koblar. Ker nameravamo o celem dosedanjem delovanju o priliki obširneje spregovoriti, naj za sedaj zadostuje to, da je 5. zvezek Volčičev pisan ne samo temeljito, ampak tudi z vnmemo in ljubeznijo dobrega župnika do svoje župnije. Pristaviti moramo, da je stvarino g. župnika Volčiča izdajatelj g. Ant. Koblar skoraj za polovico dopolnil, kar naj bi se bilo v knjigi sami omenilo. Tudi zavitkova prva stran in pa glavni naslov sta napravljena nerodno. — Dodan je

vadil. Tudi obiskujejo gospoda mestnega župnika pogostoma duhovni gospodje iz sosednih župnij, in tako imam priliko, spoznavati jih mnogo ter slišati marsikaj zanimivega o razmerah po deželi.

Posla v svojem poklicu imam do sedaj še prav malo. Tretjina naše bolnice se je ustanovila v tukajšnji mestni šoli, v kateri se je vsled tega sklenil pouk za dober teden dnij poprej, kot je sicer običajno; drugi dve tretjini bolnice pa pojmeta v Bosno, kadar nam dojde povelje. Pred nekaj dnevi so nam pripeljali po Savi in Kolpi nekoliko bolnih vojakov; te vsak dan enkrat ali dvakrat obiščem v bolnici. V nedeljo sem imel za naše vojake zdravstvenega oddelka sv. mašo s slovensko propovedjo; bilo je pričujočih tudi nekaj Hrvatov domačinov, ki so trdili, da so propoved dobro umeli.

O lepih popoldnevih se sprehajam v družbi katerega izmed tovarišev ali pa gospodov mestnih kapelanov po zanimivi okolici zgodovinsko imenitnega Siska. Nekoliko oddaljena od sedanjega mesta stoji ob izlivu Kolpe v Savo prav v kotu med obema rekama stara trdnjava, ob kateri se je bilo nekdanj mnogo bojev s krvoločnim Turkom, a sedaj je popolnoma mirovnega značaja. Ravno tisti dan, ko sem jo ogledoval, so na njenem

dvoršču s strojem žito mlatili. Onstran Kolpe se vidi na prijaznem griču kapelica Matere Božje; ob času turških bojev je bil navadno na tem mestu turški tabor. Sploh je vsa okolica polna spominov na tiste čase, o katerih tudi prosto ljudstvo vé pripovedovati mnogo resničnih dogodeb, še več pa menda izmišljenih bajk.

Hrvatje so jako navdušeni za avstrijsko zasedanje Bosne. Na večer onega dne, ko so prvi avstrijski vojaki prestopili turško mejo, je bil z drugimi hrvatskimi mesti vred tudi Sisek sijajno razsvetljen. Celó prav priproste hiše so imele napise polne navdušenja. Na pročelju župnijskega poslopja so se svetile Preradovićeve besede:

Zora puca,
Bit će dana!

Z današnjim pismom sem pri kraju. Ravno skleniti sem hotel, ko mi tovariš prinese novico, da je prišel ukaz, naj v nedeljo, 4. dne t. m. dve tretjini naše bolnice odrineta po Savi v Gradiško in od tod dalje v Banjoluko. Prihodnje pismo torej iz Bosne.

Z odličnim spoštovanjem in srčnim pozdravom se Vam priporoča

Vaš

Ivan.

Strupene rastline.

(Nadaljevanje.)

Volčini so vsi več ali manj strupene rastline, posebno prvi trije. O navadnem volčinu navaja Pecirka v svoji knjigi več milovanja vrednih dogodeb. Naj omenjam le dve. Dvoje otrok nekega učitelja, štirileten deček in dveletna deklica podila sta se neko jutro brez varuha po sosedovem vrtu, stegovala roke po raznih stvaréh in se tudi volčinovega ploda nekoliko nazobala. Prišedša domov prične se deček kremžiti ter stokati, da ga v ustih peče, v trebuhu grize in težavo

dela. Dajo mu piti mleka. Po zaužitem mleku izbljuje nekaj zdrobljenega, nekaj pa še celega volčinovega ploda. Deklica je tačas še veselo skakljala po sobi, dasi je, kakor je deček trdil, tudi ona jedla take jagode. Poklicani zdravnik dá obema pomoček za bljuvanje, vsled kojega izbruha deček še nekoliko volčinovega ploda s poprej popitim mlekom vred, deklica pa samo osem celih plodov. Pri vsem tem pa postaneta oba omotična in krčevito vijeta prste. Deklica je bila

celó v smrtni nevarnosti. Še le na večer jima je odleglo, in drugo jutro sta bila zopet zdrava.

Neka deklica pa, koja je po nasvetu svoje matere použila 12 plodov volčinovih, da bi se hudonadležne mrzlice znebila, jela je krv bljuvati in je umrla.

Škodljive so tudi Anemone, koje so mnogobrojno razširjene po naši deželi. Znanih nam je devet pasem. Dve sem že omenil, namreč: »jeternik« (An. hepatica) in »konopnice« ali »podlesne vetrnice« (An. nemorosa). Prvo poznamo; druga ima okroglo, skoro vodoravno rumeno koreniko, koja poganja pri tleh samski trikrat zarezan list in eno enojnato, po koncu stoječe stebelce, ki nosi jeden beli cvet; pri sredi stebelca pa ima tri receljaste, pritlehnemu listu slične krovne liste. Na nekaterih se svežih listih se zaplodi na spodnji strani ali glivica »Aecidium leucospermum« (De C.), ali pa glivica »Puecinia Anemones« (Pers.) po imenu. Tudi glivica »Urocystis pompholigodes« (Rabh.) se nekaterih poprime. Prejšnji je jako slična »zlatičnasta konopnica« (An. ranunculoides; L.), koja po zlato-rumenih cvetih lahko spoznaš ter razločiš od one. Jako slična podlesni konopnici je tudi »trolistna« (An. trifolia; L.), le da je povsem precej večja in ima dolge žlebičaste listne receljne. Ugajajo ji osojni kraji med grmovjem po Gorenjskem, posebno v Predvorski okolici je je obilno.

Homeopatom, koji navadno le s strupi zdravijo ubogo betežno človeštvo, so posebno priljubljene »Pulsatilla« in te so: »Velikonočnica« (Anemone Pulsatilla; L.); »poljski kosmatinec« (Anem. pratensis; L., ali Pulsatilla pratensis; Mil.); in »gorski kosmatinec« (An. montana; Hoppe, ali Puls. montana). Velikonočnica ima ime od velike-noči, ker v tem času cvete; kosmatinca pa izvestno od tod, ker sta enako prej imenovanemu jako kosmata, zlasti dolgorepatí plodiči napravijo s svojimi repi po odpalih cvetnih listih košato metlico. Vsi trije imajo valjasto naravnost v tla rastočo koreniko, koja poganja pri

tleh stoječe dva- do trikrat pernasto razdeljene liste, le da so pri prvi lističi nekoliko širji nego pri družih dveh. Eno-cvetno steblo, koje navadno že pred listi iz korenike poganja, nosi zvončku ali tulipanu sličen cvet, obstoječ iz šest vijoličastih, gostokosmatih listkov, mnogo rumenih prašnikov in enako mnogo vijoličastih pestičev. Prva nosi svoj cvetni venec prav gizdavo po koncu; kosmatina pa ga ponižno kimajoče pobešata. Pri vseh treh sedijo pod cvetnim vencem trije dlanasto-čveterodelni kosmati krovni listki. Prvi dve rasteja v nižavah na bolj pusti peščeni zemlji; n. pr. velikonočnica med Domžalami in Ihanom, v Šent-Jurski okolici, pri Kranju; poljski pa med Lescami in Mostami. Gorski kosmatin se dobiva na Uremšici, na Nanosu in drugod po Notranjskem. Na gorenjskih planinah se meseca junija prav bujno razcvita še prekrasni »beli kosmatin« (Anem. ali Pulsatilla alba; Lob.) z belim cvetnim vencem in poleg njega »Anem. narcissiflora«; L. z »Anem. baldensis«; L., koje so poseben kras planinam.

»Anemone« spadajo po Linnéjevem sestavu v 18. razred (Polyandria polygynia); po naravnem pa med »zlatičnice« (Ranunculaceae).

Še moram omeniti to pot »bingeljca« (leucojum vernum; L.), »belega narcisa« (Narcissus poeticus; L.), rastočega po Notranjskem, Dolenjskem in tudi na Šmarni gori, in »navadnega narcisa« (Narcissus Pseudonarcissus; L.) rastočega po Kočevskem in v Rudniku poleg Ljubljane. Vse te tri cvetice, kakor se lepe in nedolžne kažejo očesu, so dokaj strupene, posebno njih čebulice. Ker ž njimi nekateri krasijo svoje vrtno gredice, je pač kuharicam treba opreznim biti, da po kaki nevednosti ne primešajo pravi zdravi čebuli kake čebulice teh strupenic. Neki družini, kakor Pecirka v svoji knjigi sporoča, godilo se je zelo slabo, ker je zaužila neko čebulno prikuho, v koja je po vnemarni nevednosti kuharičini tudi bingelje pribingljal s svojo strupeno čebulico. Povsodi je treba previdnosti.

med njimi tudi volčjih jagod. Iz teh stvari in iz krompirja sta si napravila ubožca večerjo, kar so pričali ostanki v skledi. Bolno ženo so prenesli v bolnišnico in jo ondi pravilno zdravili. Drugi večer pričné že govoriti, toda vse zmoteno. Dasi jo je peklo in žejalo, vendar ni hotela piti ponujane pijače; jela je besniti in skočivša raz posteljo je nameravala uteči. Mrzli obkladki na glavo in drugi pomočki jo vendar toliko utešijo, da začné dremati in slednjic zaspi. Zjutraj potem je že sedela na postelji ter se spominjala, da sta se soprogom nekega dne v gozdu iskala jagod

in si z njimi napravila večerjo. Od te večerje do dôbe, v kateri so našli nesrečno zakonsko dvojico, preteklo je štiri in polu dneva. Uboga žena je ozdravela. Za istino te dogodbe je odgovoren Pecirka, ki jo je zabeležil.

Ker mala in tudi velika deca tako radi stegujejo prste svoje po vsaki jagodi, kako bi bilo koristno, da se bi vsak odrasli človek, posebno pa še učitelji, dobro seznanili s štrupenimi rastlinami, kazali je nevednim otrokom, opominjali in svarili je, da naj se ne dotikajo, še manj pa uživajo stvari, katerih ne poznajo.

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Gsto, smemo reči, velja v popolni meri tudi o pesništvu in o drugih lepih umetnostih. Kak napredek v vseh vrstah poezije! Kako naravno jasno, resnično nam pisatelji pripovedujejo, kako krasni so opisi, izbrane podobe, in v kako lepem jeziku nam vse podajajo, kako je gladek in pravilen; verzi kako dovršeni, kako polnodoneča rima! Toda bistvenega, za estetično ceno umotvora najbolj potrebnega pogrešamo večinoma pri takih delih; nedostaje jim vzvišenega vzleta, nikjer ni sledú kake višje moči in modrosti, nikjer plačujoče in kaznujoče večne pravice.

Sama zunanost, narava, življenje, to je realinom vse; kolikor točnejše naslika istinito življenje brez vsakega drugega višjega ozira, tem dovršenejši je umotvor. Zbadljivo, a resnično o tem piše, posebej o slovenskih razmerah, Stritar: »Življenje, narava, realizem«, to je sedaj pri nas dnevna »parola«, in hoc signo vinces; realizem, to je edina prava vera, brez nje ni izveličanja. Vprašanja, ki so pri drugih narodih že davno rešena, so pri nas na dnevnem redu. Zmote, drugod že odpravljene, šopirijo se pri nas za edino prave resnice. Kedor nam

zná naslikati okornega kmeta, ravno takega, kakoršen je v resnici, prav v delavniški opravi, s krepko podkovanimi čevlji na »šiv«, če se jih drži nekoliko gnoja ali druge nesnage, tem bolje, to je še-le pravi »parfum«; kratko pipo mora v ustih imeti, še bolje, če zveči tobak — krepko pljuvati, usekovati se v roko; robato govoriti itd. itd. Kedor to zna, ta je junak, »omne tulit punctum«, to je umetnost, to je poezija.« (Zvon. 1877, str. 256.) Žal, da moramo pristaviti, da je Stritar, pišoč te vrstice, pozabil svojih umetniških načel, ki se strinjajo v stavku nam že znanem: Baš, to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen; če torej hoče služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikakor ne sme. In tu vendar hoče Stritar realinom nekako silo delati. — Kaj hočemo: zmoto vedno spremlja nedoslednost.

Jasno je torej iz tega, da ni le estetično dovoljeno, marveč, da je nujno, da umetnik poleg estetičnega užitka namerava tudi še kaj drugega; ako namreč umetnik to prezira, opusti, kakor smo videli, najboljši pripomoček, ki stori, da ima kak umotvor posebno veliko estetične veljave in cene. Sevêda tega načela

Ko se je pa »duh« vse eno prikazal, poprosi ga Crookes, naj izvoli utakniti svoje roke v posodo raztopljenega jodkalija, a magnetna igla se ni ganila, kar bi se bilo pa zgodilo, ako bi bil »duh«

nosil na nogah pritrjene vodilne žice. — Po takem potu so se vsi prepričali, da gospica Cook ni igrala uloge »duha«.

(Dalje.)

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

IV.

No nas je dr. Biacowsky učil rastlinstva, kazal nam je došlim na botaniški vrt stari možiček, ki je ondi opleval cvetice in snažil gredice, neki dan s prstom na rastlino ter vzkliknil: »Atropa Belladona, tri jagode enega konja!« S temi besedami nam je hotel povedati, da bi tri jagode te rastline zadostovale, konja umoriti. No, dasi je páskvica ali volčja črešnja (*Atropa Belladona*; L.) ena izmed najbolj strupenih rastlin v naši lepi domovini — kar bomo kmalu čuli —: tako huda vendar ni, da bi tri jagode njene že konja usmrtili. Oglejmo si tedaj bolj nadrobno to strupenico!

Jako debela, valjasto razrastla, zunaj umazano rumena, znotraj bela korenina poganja kvišku kake 3—5 čevljev visoko, pri vrhu navadno trirogovilasto okroglo steblo, ki je z vilčasto razrastlimi vejami rogovil, potem s cvetnimi receljni in s čašicami vred gosto kratko zlezasto-dlakasto. Zelnati, ploščnato receljnosti špičasto jajčasti, ali pa tudi eliptični celorobi listi stojé na stebelu premenjavno in v njih pasihah še po dva in dva nasproti si stoječa manjša lista na prav kratkih receljnih. Večji listi so 3—5 palcev dolgi in poldrugi do 2 $\frac{1}{2}$ palca široki; manjši pa so poldrugi palec dolgi in $\frac{3}{4}$ —1 $\frac{1}{2}$ palca široki ter v dnu bolj okrogli. Tem slični listi stojé tudi po vejah po dva in dva skupaj, eden večji poleg drugega manjšega. Na listih se rada zaredi mikroskopska glivica iz rodine »Phyllosticta«, ki še ni opisana. Iz pasih vej in listov visé posamezne,

le redko po dvoje skup, na kimastih, 9—12 črt dolgih receljnih 12—14 črt dolgi in osem črt široki valjasto-zvončasti cvetni venci, ki so pri dnu zelenorumeni in rujavkasto-žilasti; pri vrhu pa umazano vijoličasto-rujavi. Prašnikov je pet, pestič je eden, ki se razvije v mnogosemensek svetlo-črno, nekoliko potlačeno, z rožno-rudečim sokom napolnjeno jagodo, črešnjeve podobe in velikosti, ki čepi na čaši zvezdasto razprostrti. Ta rastlina spada med razhudnike (*Solanaceae*) in se nahaja po gorskih gozdih in lazih na Notranjskem in Gorenjskem; posebno obilno je je v kamniški Bistrici in v borovniški okolici in se razcveta meseca junija in julija.

Lepe, sladke jagode so že gostokrat zapeljale ne le nevedne otroke, marveč tudi odrastle, celó stare možake in ženice, da so je užili in si tako provzročili hude bolečine, čestokrat tudi prerano smrt. Tacih pomilovanja vrednih dogodbe čitamo pogostoma v raznih časnikih, še večkrat pa je čujemo na lastno uho. Pecirka je v svoji že trikrat omenjeni knjigi marsikatere zabeležil; a pustivši njegove dogodbe pri miru, navedem samo dogodbo, ki se je pripetila dné 9. julija leta 1853 v mojem rojstnem kraju.

Dva dečka, Janez in Pavel po imenu, ta 11, oni 12 let star, pasla sta ovce. Popoludne naleti Janez na volčje črešnje in se jih nazoblje. Ker so mu šle v slast, kliče in vabi tovariša, naj pride še on posladkat se z njimi. Pavel, ne bodi len, hiti brzih korakov k njemu, kadar pa doide, toži mu Janez, da ga boli glava in grize v trebuhu; zato se

jih Pavel ne dotakne, marveč se povrne k ovcam in jih tira domov, pustivši tovariša na pašniku. Ker ni bilo Janeza z ovcami domov, gre ga zjutraj oče iskat in najde ga pod košato hibo (bukvo) mrtvega ležati; dvigne ga ter nese domov. Žalostna dogodba se je kmalu raznesla po vsej župniji in pride tudi gospóski do ušes, ki županu ukaže, naj marljivo preiskuje vzrok smrti dečkove, in dogodek, kolikor le možno, hitro naznani. Klasično je bilo županovo naznanilo gospóski v Kranjski gori. Glasi se:

Von Löblichen Erlasse von 10 Juli 1853 ist fördert wurden, dass am 9. d. M. soll ein Sohn des Johann Pintar von Wald Hs N. 12 Todtgefunden wurden. Ich lauf gleich hienauf der Vater Johan Binter hat seinen Sohn schon zu Haus getragén. Wen ich hienauf komme ligt der Knab in der Laube oder vor Haus ich schaue den Knaben an und bemerk eine auf geschwolenen Pauch dan aber den linken Augen ein

blaven flök und untern augen eben so Weste und Hossen war alles aufgemacht ich frage den Vater wieer geligen ist, er sagte ich habe in gefunden unter einen Buchbau und sthwischen Lipen und Mund hat ein rote Jagode gehabt, i. t. d. . . .

Ich denke das der Knab auf Jagode einen giftigen Spinach oder andere Güftige sache genüssen hat, oder eine March entzündung wo aber diesse Verlezung bekommen hat wird warscheinlich in schwerigkeiten des Todes in der Steiner herum gewalzt und geschlagen.

Taka je bila včasih tu pa tam uradna nemščina! In vendar je mnogim bila ljubša, nego naš mili slovenski jezik. Tudi ta nemščina je bila strupena rastlina, ki se je dolgo časa košatila na polju slovenskem. Kajpada se je treba našim mladim — pa tudi starim — čitateljem te strupenice, namreč pokvarjene nemščine in z nemščino namešane slovensčine, skrbno varovati.

Matej Cigale — slovenski jezikoslovec.

(Spisal J. D.)

Mo smo naznanili v tem listu smrt slavnega rojaka Mateja Cigaleta, izrekli smo nado, da mu bomo mogli postaviti v »Dom in Svet«-u mal spomenik. Ker je njegovo življenje že popisano v »Slovanu« (l. 1887) — kolikor sklepamo — po izjavah in po narekovanju pokojnika samega, in ker je njegovo delovanje na pravniskem polju tudi dovolj označeno v »Slovenskem Pravniku« (t. l. 5. štev.), zato nam pač ne ostaja drugega¹⁾, kakor da ga tu ob kratkem narišemo kot jezikoslovca.

¹⁾ Le nekaj doneskov si drznem dodati o njegovi osebnosti. Kot dan njegovega rojstva je zaznamovan v krstni knjigi vikarijata Črni Vrh nad Vipavo dan 12. septembra 1819. Njegovo ime je zapisano »Cigole«, kakor mnogi izgovarjajo to ime v onem kraju. To ime je v črnovrški župniji precéj znano, a še bolj je bilo nekdanj. Za tri hiše vé, katere so izgubile ono ime, tudi rod Cigaletov se je skoro poizgubil — gospodarji niso imeli možkih potomcev, tudi naš Matej jih nima. Slovensko pač to ime ni. »Zigal« in enaka se dobé menda na Tirol-

Matej Cigale je mnogo pisal po »Novicah«, začéni leta 1848 in končavši leta 1884; skoro vsi spisi so jezikoslovni. Ako človek prebira te spise, dobi iz njih tako lepo podobo preblagega značaja in korenitega učenjaka, da se mu mora takoj prikupiti. Srečen slovenski narod, da je imel (žalibog: imel!) takega sina! Koliko se je trudil Cigale za povzdigo in napredek slovenskega jezika, kaže nam vsak spis. Vedno povdarja piljenje jezika. (»Nov.« 1881: »Slovenski pisatelji, na pilo nikdar ne pozabite!«) Tam

skem in še drugodi. Na domu pokojnikovem v Dolenjih Loméh, h. štev. 12, živi še sedaj njegov starejši brat Kašpar. Pravi se po domače hiši »pri Petriču«. Zato so tudi pokojnika imenovali domačini »Petričevega dohtarja«. Ko sem bil še majhen, pravili so mi doma to-le dogodbo iz Matejeve mladosti: Oče njegov je bil silno oster, pa tudi hud mož Nekoč se je primerilo, da je Matevžek na paši — moral je kot deček pasti domačo čedo — izgubil eno kozo in je ni mogel takoj najti. Plašen prižene deček domov svojo čedo in pové dobri materi, kaj se mu je zgo-

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

V.

Med prvimi cveticami spomladnimi, že v drugi polovici meseca aprila, vidimo pod grmovjem, po vrtilih krog sadnega drevja, pod kozolci in drugodi prav lično cvetico v brezštevlni množini nakopičeno, ki ima lepi, zlato-rumeni zvezdici slični cvetni venček ali kronico; ime ji je *Ranunculus Ficaria*; L., po domače bradovična zlatica, tudi lopatica, ki spada v veliko skupino zlatičnic (*Ranunculaceae*). Ako jo vzemši v roko pazno ogledujemo, lahko jo spoznamo po šopasto iz mesnatih betičastih gomoljcev in vlaken sestavljeni koreniki in po okroglo srčastih, dolgoreceljnatih listih. Na mnogih listih se zaredé na spodnji strani čestokrat mikroskopske glivice: *Peronospora ficariae*, *Aecidium ficariae*, *Uromyces ficariae* in *Entyloma ranunculi*. Enocvetno golo stebelce nosi v pashah nekaterih listov male buličaste brste; od tod tudi priimek tej cvetici.

Rodbina zlatic v ožjem pomenu je v lepi domovini naši v obziru pasem množestvilna; znanih nam je doslej 26, in sicer:

A) *Zlatice z rumenim cvetjem; listi nerazdeljeni; korenika vlaknasta.*

1. Skeleča zlatica (*Ranunculus Flammula*; L.). Po koncu stoječe steblo nosi več cvetov. Pritlehni dolgoreceljnasti listi so ali eliptični, ali pa podolgasti; gorenji krajše receljnosti so suličasti, ali ozki, privrhni sedeči. Raste po vlažnih travnikih, jarkih in mlakužah. Razcveta se meseca junija do jeseni.

2. Jeziko-listna zlat. (*R. Lingua*; L.). Prejšnji skoro popolnoma slična, le da ima steblo pri tleh koreninice v podobi vretenca, ki poganjajo podzemelske odrasleke z dolgoreceljnastimi eliptičnimi listi. Nahaja se v stoječi plitvi vodi in na močvirnih krajih. Cvete meseca junija in avgusta.

3. Bradovična zlat., tudi lopatica imenovana (*R. Ficaria*; L.). Glej zgoraj.

4. Strupena zlat. (*R. Thora*; L.) Pritlehni stebelčni list je okroglo ledvičast in na krajcih narezan, sedeč na stebelcu ali pa kratko receljnost; nastopni list je narobe jajčast, spredaj nekoliko izrezan; podcvetni list je pa suličast. Raste na Gorjancih in na Kočevskem pogorju. Cvete meseca maja in junija. — Tej rastlini, razun nekaterih malenkostij, je popolnoma slična:

5. Popačena zlat. (*R. hybridus*; Biringia), ki je samo izrodek (Bastard) prejšnje. Naselila se je po gorenjskih planinah in cvete meseca junija in julija.

6. Zlato-rumena, tudi zlatolasna zlat. (*R. auricomus*; L.). Listni receljni so zdolaj nožničasti. Ugajajo ji vlažni travniki in se razcveta meseca maja in junija.

7. Gorska zlat. (*R. montanus*; Willd.) z dlanastimi koreninimi listi in z narobe jajčastimi trodelnimi rogljički; spodnji stebelni listi so peterodelni s podolgastimi ozkimi rogljički. Dobi se na gorenjskih planinah in cvete meseca junija do avgusta.

8. Vilarseva zlat. (*R. Villarsii*; De C.) s ščetinastimi plodiči; sicer pa je prejšnji povsem slična. Udomačila se je na Črni prsti v Bohinju in na Nanosu. Cvete meseca maja do avgusta.

9. Travniška zlat. (*R. acris*; L.) Po koncu stoječe vejnato mnogocvetno steblo je z listi vred porasteno s pretisnjenimi kocinicami. Receljnosti listi so dlanasti in globoko peterodelni. Najbolj navadna je izmed travniških cvetic, in se razcveta meseca maja do jeseni.

10. Kosmata, tudi volnasta zlat. (*R. lanuginosus*; L.) z dlanasto-razdeljenimi koreninimi listi in z narobe jajčastimi ostro-zobastimi rogljički. Vsa rastlina je jako kosmata in se potika po vlažnih krajih okoli povištev, po osojnih lozah in po polju. Razcveta se meseca maja, junija in julija.

B) Zlatice z brazdastimi listnimi
receljmi.

11. Mnogocvetna zlat. (*R. polyanthos*; L.) s kocinastim plodiščem in s kratko-kljunastimi in lečastimi plodiči. Skriva se po lozah pogorskih in cvete meseca maja in junija.

12. Lozna zlat. (*R. nemorosus*; De C.) s kocinastim plodiščem in z lečastimi plodiči, ki pa imajo zvit kljunček. Razplodila se je ta zlatica po Šmarjni gori, Blegašu in Krimu in cvete meseca maja in junija.

13. Plazeča zlat. (*R. repens*; L.) s trojnimi koreninimi listi, ki so dvojnato trivrstni. Plodiči so lečasti in drobno pikasti. Ta zlatica poganja dolge plazeče odrasleke. Plazi se po lozah, jarkih, zlasti po njivah in drugodi. Razcveta se meseca junija do jeseni.

14. Gomoljasta zlat. (*R. bulbosus*; L.). Lehko jo je spoznati po čebuljasti korenini. Dobiš jo poleg potov, po gričih, po njivah in drugodi. Cvete meseca maja, junija in julija.

C) Listi sestavljeni, ali pa globoko krpasti; korenina vlaknasta; plodiči grbasti, grčasti, ali pa trnasti.

15. Kocinasta zlat. (*R. Philonotis*; Ehrh.; *R. hirsutus*; Curt.; tudi *R. sardous*; Crtz.) z lečastimi in malimi grčicami pokritimi plodiči. Ljubi vlažne in mokre kraje ter cvete meseca maja do jeseni.

16. Mehurna zlat. (*R. sceleratus*; L.) s podolgasto, klasku slično plodno glavico. Iztakneš jo ob jarkih, vodnjakih, ribnikih. Razcveta se meseca junija do jeseni.

17. Njivska zlat. (*R. arvensis*; L.) z lečastimi, kljunčkastimi, pa tudi trnastimi plodiči. Druži se raznim žitom po njivah, posebno rži. Cvete meseca maja in junija.

18. Kljunasta zlat. (*R. muricatus*; L.) z okroglimi, ali pa z ledvičastimi pritlehnimi listi in s ploščastimi, kljunastimi plodiči. Izbrala si je v bivanje groblje in puste kraje Postojinske in Vipavske okolice. Razcveta se meseca maja in junija.

19. Zlatica z malimi cveti (*R. parviflorus*; L.) s srčasto-okroglimi tridel-

nimi, krpasto-narezanimi listi; nastopni petero-krpasti; najvišji nerazdeljeni, ali pa tro-krpasti. Lečasti plodiči so kljunasti in grčasti, ali pa trnasti. Nahaja se v Vipavski dolini in cvete meseca maja, junija in julija.

Tudi druge zlatice so, katerim bi pa radi belega cvetja bolj pristojalo ime belice, nego zlatice; in te so:

a) Rastoče v vodi.

20. Vodna zlat. (*R. aquatilis*; L.)

21. Razprostrta zlat. (*R. divaricatus*; Schrank); in

22. Plavajoča zlat. (*R. fluitans*; Lamark). Ta raste v tekoči, one dve pa v stoječi plitvi vodi. Razcvetata se meseca maja do jeseni.

b) Rastoče na suhem po planinah.

23. Segverjeva zlat. (*R. Segueri*; Vill.). Dobiti jo je na Begunjščici, na Stolu in Bohinju pri jezerih. Cvete meseca julija in avgusta.

24. Planinska zlatica. (*R. alpestris*; L.)

25. Trauenfellnerjeva zlatica (*R. Trauenfellneri*; Hoppe); in

26. Dianolistna ali ilko-listna zlat. (*R. aconitifolius*; L.). Te tri krasijo gorenjske planine in se razcvetajo meseca junija, julija in avgusta.

Vse te imenovane zlatice so več ali manj strupene, da, nekatere celo smrtno nevarne: nobena živad se jih ne dotakne. Naj omenim le dvoje žalostnih dogodb, ki sta ju zabeležila Berge in Riecke v svoji knjigi, imenovani: »Giftpflanzenbuch«.

Dva dečka, eden šest, drugi sedem let star, sta jedla korenine travniške zlatice. Kmalu sta čutila bolečine v trebuhu: božjastno ja je vilo ter bljuvala sta. Mlajši je umrl že v polu ure; starejši pa v dveh urah vsled bolečine.

V neki hiši so kot prikuho zavžili mehurno zlatico in vsi so se ž njo otrovali. Eden izmed njih je vsled tega umrl; drugi pa so se jedva oteli.

Kako koristno bi bilo, če bi se učitelji dobro seznanili vsaj s temi v nižinah rastočimi strupenicami, kazali je otrokom ter jih opominjali, naj se ne igrajo ž njimi, ali še celo grizejo jih in

jedó; kajti če pride sok kake zlatice v dotiko s krvjo, ostrupljena je neizogibno, in sledila bi prav lahko nagla smrt. Nekateri trdijo, da so stari Kelti ali Galci s sokom zlatice otrovali pušice svoje, in kogar je zadela taka pušica, imel je dosti.

VI.

Ne le sploh vsem prijateljem prirode, temveč še posebej kuharicam, ki nam pripravljajo okusna jedila, priporočil bi rad iskreno, da bi se dobro seznanile z rastlino, ki se nahaja ne samo po njivah, kraj potov, grobljah in plotéh, marveč raste prav pogostoma tudi po vrteh med drugim koristnim zelenjem, in se je po nji, zlasti z bok neopreznosti kuharic, že marsikatera nesreča pripetila. Ta rastlina je mala trobelika ali pasji peteršilj (*Aethusa Cynapium*; L.), ki je na prvi pogled pravemu peteršilju (*Petroselinum sativum*; Hoffm.) skoro na las podobna in se zato čestokrat mesto njega rabi.

Iz drobno-koželjaste, navpik stoječe, bele, vejaste korenine poganja kviško 1 do 3 čevljev visoko, okroglo, znotraj votlo, zunaj progasto sivo-zeleno, z vso rastlino vred golo steblo. Listi so temno-zeleni, svetli, zlasti na spodnji strani; na koreniki stoječi so dolgoreceljnasti, na stebrih stoječi pa krajšereceljnasti, vsi dvojno- in trojno-pernati z jajčastimi pernatostjo nacepljenimi lističi. Listni receljni so polukrogli, zgorej žlebičasti, zdolej pri prvem listkinem paru nožničasti. Beli cveti stojé v desetero do dvajsetero neenako sestavljenih kobulih brez ogrinjala, ki pa imajo iz treh črtastih, visečih listkov sestavljeno ogrinjalice. Cvetni lističi so v dnu zelenkasti, neenaki, narobe-srčasti z zvinjenimi rogljički; robni lističi so za polovico večji mimo drugih. Prašnikov je pet, pestiča dva — ločena. Dvorožke so jajčasto okrogle. Razcveta se meseca junija do septembra in spada med kobulnice (*Umbelliferae*).

Od pravega peteršilja se razločuje po temno-zeleni barvi, po belih cvetnih listkih, ki so pri pravem peteršilju zeleno-rumenkasti, po visečem ogrinjalcu, kojega pravi peteršilj nima, posebno pa še po zoprnem duhu, ki ti šine v nos, ako zmanes listke ter jih poduhaš.

Mala trobelika ali pasji peteršilj je omamno-strupena, celó smrtno-nevarna rastlina.

Pecirka pripoveduje v svoji že nekaterokrat omenjeni knjigi razun drugih tudi nastopno žalostno dogodbo:

Neka družina je nevedoma jedla pasji peteršilj in se tako z njim otrovala. Vse je glava hudo bolela, bljuvali so, driska jih je nadlegovala in trije izmed njih so vsled tega celó umrli.

Naj dodam še dogodbo, ki je zabeležena v knjigi: »*Funke und Lippolds Natur- und Kunstlexicon*«. Tu čitamo nastopno:

Na nekem samostanskem vrtu je rasel med pravim peteršiljem tudi pasji, ki so ga z onim vred po nevedoma rabili. Razne bolezni ter bolečine so se pri vseh menihih pojavile in jih nadlegovale; nekaj izmed njih je v kratki dôbi tudi umrlo. Zasledili so, da vsega tega je kriv pasji peteršilj, katerega so potlej popolnoma iztrebili iz vrta. Torej pozor!

VII.

Jesen je. Listje na drevju rumeni in rudeči ter odpada. Enoletna zelišča so dovršila, nekatera prej, druga pozneje svoje življenje, položivša svoja semena v naročje matere zemlje, iz katere bodo izrastle prihodnje leto njih zale hčerke. Le jesenske vrese (*Calluna vulgaris*) po gozdih, detkine rigeljce ali male marjetice (*Bellis perennis*), ljubke metlike (*Euphrasia officinalis*) in jesenskega podleska (*Colchicum autumnale*) je videti še po travnikih in pašnikih, a tudi te krasotice jesenske bodo kmalu kmalu obcvetele.

Dokaj čudna rastlina je jesenski podlesk. Iz jajčaste, z rujavimi mesnatimi luskami obdane čebulice, ki globoko tiči v zemlji, pririjejo jeseni iz tal samo cveti, ko se listi in plod še-le prihodnje leto prikažejo, kar nekateri »volovnik«, drugi pa, zlasti v kranjsko-gorski dolini, »kraveljčevje« imenujejo. Veliki zvončasti, blede-rudeče pobarvani cveti, katerih eden, tudi trije neposredno prirastejo iz čebulice, so pri vrhu v podobi suličastih rogljičkov na šestero razcepljeni in imajo pet do šest palcev

dolgo cev, obdano pri dnu s tanko, prozorno, napošev prirezano belo kožico. Prašnikov, neenako dolgih in krajših, kot rogljički, je šestero; vratov pa troje, ki tudi ne presežajo rogljičkov. Žlebičasti listi so mesnati in široko-suličasti, slični tulipanovim, med katerimi nekako skrit sedi jajčasti tropredalni mešiček, napolnjen z rujavim semenom. Razcveta se ta rastlina meseca septembra in oktobra in spada po Linnéjevi sestavi v šesti razred, po naravnem redu pa med »Colchiaceae«. Vrlo lepo in nedolžno se ti kaže ta cvetica, pa kolikor je je, jako je strupena ter smrtno nevarna ljudem in živalim. Izmed mnogo žalostnih dogodeb,

katere je Pecirka v svoji že večkrat omenjeni knjigi zabeležil, naj omenim samo nastopno:

Dva dečka, eden šest, drugi pa dve leti star, zobala sta neki popoludan meseca maja podleskovo seme. Ob 7. uri zvečer prišedša domov, tožita, da ja glavi bolita in jima je slabo; začneta bljuvati in vso noč ju je hudo driska nadlegovala. Še-le zjutraj ob 10. uri pokličejo stariši zdravnika, ki otrokoma dá primerna zdravila, ki pa niso nič pomagala; kajti mlajši deček je umrl že ob 4. uri popoldne, starejši pa o polnoči v groznih bolečinah.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohora.

(Dalje)

„Življenje preblazene Device Marije in svetega Jožefa.“ Popisal † Janez Volčič. VIII. snopič, str. 160—300. — Težko dé človeku, ko zagleda pri imenu pisateljevem križec, ki naznanja, da se je ustavilo spretno pero Volčičevo, katero je toliko lepega napisalo za ude družbe sv. Mohora. Brez dvoma bodo verni Slovenci najbolj hlasno jemali v roko to knjigo izmed vseh letošnjih. Nihče ne bi verjel, kako kmetje radi poslušajo zgodovinske podatke o imenitnih cerkvah, kdor se tega ni sam prepričal. In cvet takih podatkov, ki priprosto ljudstvo najbolj mikajo, zbran je v tej knjigi. Poleg tega so čudežne dogodbe popisane tako živo in čuteče, da se bode med čitanjem porosilo marsikako oko in zaupanje na Marijo globoko utrdilo. Zeló povzdigujejo knjigo tudi mnoge čedno izdelane podobe Marije in njenih cerkvá po Slovenskem. Dokler bodo ljudje radi čitali taka dela, ne bode se bati »za pojemajoči slovenski rod«, za kateri pisatelj lepo prosi Marijo Devico v Vetrinju. Ker knjiga nima samo zgodovinskega namena, se tudi ne sme ocenjevati s strogo zgodovinskega stališča, in ni treba tako na drobno ločiti pripovedek od zgodovinskih dogodkov, kakor se godi v učenju zgodovini. Gledati pa mora pisatelj na to, da se resnica ne pokazi. Tega se je Volčič držal. Le malo se nahaja v knjigi zgodovinskih zmot. Tako ni zgodovinsko dokazano, da bi bil sv. Bernard postavil prvega opata v Stičini, kakor trdi Volčič, »und doch

verhält es sich ganz anders«, pravi zgodovinar Milkowicz v svoji knjigi »Klöster von Krain«. Stara kapelica v Suši ni bila devet čevljev dolga in šest in pol široka (str. 243). Spominjam se, da je bila mnogo večja. Ocij (Ozzius) je zeló prisiljeno razlagati iz besede: oče (str. 166). Ni verjetno, da bi bili Slovenci beneškim mlakužam dali ime »benetke« (str. 197). Mestu so ime dali Veneti, stari Slovani so je pa imenovali Mletci. Templarji so kaj drugega, kakor »gospodje (nemškega) viteškega reda« (str. 224). Marsikdo bi želel kaj več zgodovinskih podatkov iz starih časov, da je n. pr. pri Mariji Devici v Logu (in Augea) v Vipavi bil poseben kapelan že l. 1344, namreč Ivan pl. Trautmannsdorf itd. A kdor vé, kako leži naše zgodovinarstvo še v povojih, mora reči, da se je pokojni Volčič zeló trudil za to, kar je spisal. Samo to bi omenjal, da so nekatera božja pota popisana v primeri z drugimi preobširno, n. pr. Suša, druga pa zopet prekratko, n. pr. Stičina. Že o krasni Stiški cerkvi, do katere ni tako daleč, dalo bi se marsikaj več povedati. »Alle Unfüge« (na str. 217) bi se bilo pač lahko izpustilo. Glasí se odstavek, kakor neka polemika zoper škofovo slabo vero. Pohvaliti bi bilo treba škofa, da je modro vso stvar dal nekako na skušnjo, pogrjati pa »gorečneža«, ki je celó zapravil prvotno čudežno podobico. Jezik se mi zdí v tej knjigi dokaj čistejši, kakor v prejšnjih Volčičevih delih. Le glagol se še malo prepogosto vlačí prav na koncu stavka. Še par rečij naj popravim. Mesto »arhiprezbiteri« (str. 178) naj bi za ljudstvo stalo: nadduhovni. Ne »škof Krapulonski« (str. 164), ampak: Kaprulanski. Petinski = Pičenjski, v slovenski obleki od Pičenj (Pedena). Ne »od sv. Elija« (str. 191), ampak